

VONDeLing

Digitaal tijdschrift van het Vicariaat ONDerwijs

Nr 30 – april 2019

INHOUD

Redactioneel

2. De lat

Actualia

3. Vormingssessies voor schoolbestuurders

6. Brussel, ook binnen Katholiek Onderwijs Vlaanderen een buitenbeentje

Vieringen, conferenties, studiedagen

13. Genereus ambitieus. Congres Katholiek Onderwijs Vlaanderen 22 januari 2019

17. Congres directies secundair onderwijs – Blankenberge 13-15 maart 2019

24. De 'Dag van de godsdienst', een inspirerende studiedag met een zill-veren randje ...

25. Nieuwe schoolinfrastructuur: Sint-Augustinusschool Vorst opent nieuwe gebouwen

Personalia

26. Nieuwjaarsreceptie Vicariaat Onderwijs

27. Afscheid kardinaal Danneels

27. Paaswens

Colofon

VONDeLing

Digitaal tijdschrift
Vicariaat Onderwijs
Aartsbisdom Mechelen-
Brussel

Frederik De Merode-
straat 18, 2800 Meche-
len

Tel: 015 29 84 01 (02)

[Info.mb@katholiekon-
derwijs.vlaanderen](mailto:Info.mb@katholiekonderwijs.vlaanderen)

www.vikom.be

*Versijnt 4 keer per
jaar*

Redactie:

Guido François
Jürgen Mettepenning-
en

Tekst + foto's:

Guido François (tenzij
anders vermeld)

**Verantwoordelijke uit-
gever:** Jürgen Mette-
penningen

Redactioneel

De lat

Geloof kent geen eindtermen. Maar wel een lat. Paradoxaal genoeg een lat die geen lat is, omdat de mateloosheid van de christelijke liefde de maat is waarmee wijzelf dienen te meten. En daarmee gemeten worden. Dat die liefde in wezen geen maat kent, toont het Paasgebeuren: zelfs de dood heeft geen vat op de liefde die God ons wil tonen. Geen grenzen dus! Laat dat een essentieel punt zijn in het discours van paus Franciscus: liefde die zich laat bepalen door grenzen is geen mateloze liefde. Echte liefde gaat voorbij aan de grens van het eigenbelang, van eender welke baten voor onszelf. Echte liefde is betrokken op anderen, puur omwille van die anderen.

Er mag dan geen lat zijn: met zo'n omschrijving van liefde gaan we toch allemaal onder de lat door? Over dat oordeel gaat het nu net niet. Het draait immers niet rond wat we bereiken, maar rond het streven, het proberen, het vallen én het opstaan. Liefde is geen prestatie, het is de uitdrukking van inspiratie, van empathie, van aandacht en betrokkenheid. De ene keer al wat beter dan de andere keer. Maar steeds opnieuw getekend door het streven om lief te hebben, ook al "doe ik soms iets wat ik niet wil doen", zoals Paulus reeds schreef in een van zijn brieven.

De motor van de inzet van bestuurders, directies en personeelsleden is de liefde: "Leerlingen graag zien". We zien ze niet graag op grond van de vorming die we geven, maar we geven hen vorming omdat we hen graag zien. Die liefde gaat vooraf en voorbij de vorming. Ze draait rond de mens achter de leerling.

Chapeau dat ieder van u zoveel liefde betoont in een wereld die nood heeft aan tekenen van liefde! Zonder zweverig of melig te doen: door u zijn onze scholen niet alleen kwaliteitsvolle vormingscentra, maar worden ze ook leer-scholen van liefde. En wie gaat me tegenspreken als ik zeg dat kwaliteit mee bepaald wordt door die liefde? Daar kan geen lat tegenop!

Zalig Pasen!

*Jürgen Mettepenningen
bisschoppelijk afgevaardigde Onderwijs*

Foto: Agnes Vonckx

Actualia

VORMINGSSESSIES VOOR SCHOOLBESTUURDERS

Vorbije vormingen

Onthaal kandidaat- en startende bestuurders

Op 30 januari 2019 kwamen een vijftiental schoolbestuurders naar het Diocesaan Pastoraal Centrum te Mechelen (DPCM) voor een onthaalsessie voor kandidaat- en startende bestuurders. Lesgeefster **Marleen Decuyper** liet de deelnemers vertellen uit welk bestuur ze kwamen en met welke verwachtingen ze aan de vorming deelnamen. De groep bleek nogal heterogeen: van jonge, beginnende voorzitters en bestuurders van een kleine vzw die zo lang mogelijk autonoom wenst te blijven tot doorgewinterde bestuurders die een rol willen opnemen in een nieuw schaalvergroott bestuur. Voor beide groepen blijft het van essentieel belang dat ze inzicht krijgen in wat van hen verwacht wordt als bestuurder van katholieke scholen, wat hun verantwoordelijkheden zijn en hoe ze die zo professioneel mogelijk kunnen uitoefenen in een onderwijs- en maatschappelijke context die hoge eisen stelt en voortdurend in beweging is. De doelstellingen van de vorming waren de startende bestuurders inzicht te geven in de taken van een bestuurder, hun informatiebronnen aan te reiken en aan te geven op welke ondersteuning ze kunnen rekenen vanuit de netwerkorganisatie. Ook andere bestuurders leren kennen, behoorde tot het opzet.

De deelnemers kregen een documentatiemapje, met daarin onder meer de gloednieuwe editie van de Gids voor Besturen, een nuttig en handig vademecum dat bovendien steeds actueel kan worden gehouden dankzij het digitale broertje, [de E-gids](#). Op de website van Katholiek Onderwijs Vlaanderen staat nog heel wat waardevolle informatie over kwaliteitsvol besturen en hoe dat mogelijk is in het kader van Bestuurlijke Optimalisering en Schaalvergroting (zie de BOS-nota's over alle beleidsdomeinen).

Marleen Decuyper legde eerst uit dat de grondwet de vrijheid van onderwijs garandeert in de vorm van passieve vrijheid (het keuzerecht van ouders) en actieve vrijheid, de vrijheid van oprichting (van een school), van richting (katholiek onderwijs) en van inrichting (het bestuur bepaalt het beleid en de organisatie van de school). Die vrijheden leggen anderzijds wel wat verplichtingen op aan de organisatoren van het onderwijs. Een erkenning van de overheid houdt voorwaarden in (decreet rechtspositie naleven, eigendomsrecht of zakelijk recht voor investeringsubsidies, niveaugebonden voorwaarden...) en heeft ook gevolgen: het bestuur mag officiële studiebewijzen en getuigschriften afleveren en krijgt subsidies voor personeel, werking en investeringen. Binnen het katholiek onderwijs engageren besturen zich om zich te profileren als katholieke dialogeschool, om een charter van goed bestuur om te zetten in een eigen code van goed bestuur.

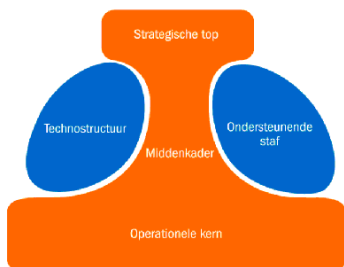
Dat besturen gebeurt op een achttal beleidsdomeinen en is bij voorkeur teamwerk, dankzij bestuurders met verschillende profielen en expertise en een goede samenwerking met het leidinggevend team. Het is zoeken naar het goede evenwicht tussen delegeren, een zekere afstand bewaren en autonomie en vertrouwen geven. De onderscheiden bevoegdheden en verantwoordelijkheden van een raad van bestuur en een

algemene vergadering passeerden de revue, samen met de wettelijke verplichtingen als vzw.

Zelfs bestuurders met jaren ervaring, die ook de vorming meemaakten, konden nog wat opsteken van deze gestructureerde inwijding in de geheimen van goed bestuur.

Geoptimaliseerde organisatiestructuur en verantwoordelijkheden

Op 20 februari 2019 was **Marleen Decuyper** opnieuw de lesgeefster van dienst voor een vorming over geoptimaliseerde organisatiestructuur en verantwoordelijkheden. Een tiental dappere bestuurders nam deel. Ze kregen inzicht in de talrijke mogelijkheden om een organisatiestructuur uit te werken die het best tegemoet komt aan de visie, missie en kernwaarden van de vzw en haar scho(o)l(en), het pedagogisch project en aan de schaalgrootte. Wat we vooral dienen te onthouden is dat de structuur gedrag creëert. Succesvolle organisaties vertrekken vanuit een heldere missie, visie en kernwaarden, spelen in op reële huidige en toekomstige behoeften van hun doelgroep(en) en zorgen ervoor dat de neuzen in dezelfde richting staan. Geen twee organisaties zijn gelijk, een organisatiestructuur is niet te kopiëren. Alvorens men een organisatiestructuur uittekent, moet men enkele belangrijke vragen vooraf kunnen beantwoorden: past de structuur bij onze strategische opdracht? Waar kunnen we via die structuur primair op inzetten? Houden we via de structuur overzicht op het geheel van de activiteiten in de organisatie en kunnen we daarover besluiten nemen? Biedt deze structuur kansen op efficiënte en effectieve inzet van middelen? We kregen voorts inzicht in soorten organisaties (organisch-cultureel of rationeel-technisch), hoe de afstemming en de coördinatie gebeurt, welke ontwerpparameters er zijn, situationele factoren, de verschillende ontwerpstappen en -uitdagingen.... Tot slot kregen we nog wat modellen te zien en tips bij het opstellen of aanpassen van de organisatiestructuur. Eigenlijk zou dat verplichte lectuur moeten zijn voor al wie zo'n veranderingsproces in goede banen wil leiden.

Greet Van Hove en Beatrijs Pletinck (rechts) bij de voorstelling van de tool WellBe

Vorming over WellBe

Op 21 februari 2019 zat de Pelikaanzaal in het Diocesaan Pastoraal Centrum te Mechelen goed vol met bestuurders, directeurs en preventieadviseurs voor de voorstelling door **Beatrijs Pletinck en Greet Van Hove** van de nieuwe tool WellBe. Daarmee kunnen scholen een risicoanalyse uitvoeren over de psychosociale risico's binnen hun muren. De doelstellingen zijn mooi omschreven in het artikel dat daarover verscheen in het maartnummer van In dialoog. De vorming was bedoeld om te demonstreren hoe de digitale tool werkt

en hoe het schoolbestuur, leidinggevenden en preventieadviseurs psychosociale aspecten accuraat actie kunnen ondernemen als er signalen zijn dat leraren of andere werknemers dreigen uit te vallen met een burn-out of zich niet goed in hun vel voelen.

De tool is dynamisch en kan altijd aangevuld worden. Hij is ook erkend door de Federale Overheidsdienst Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg (FODWASO).

Diezelfde dag konden preventieadviseurs dezelfde vorming kiezen tijdens de succesvolle derde editie van het initiatief 'Warm Water' in Odisee, campus Brussel.

Samenvatting van de wijzigingen van de vzw-wetgeving

Aan de wetgeving over vennootschappen, verenigingen en stichtingen is er de laatste tijd nogal wat gesleuteld. Katholiek Onderwijs Vlaanderen heeft over de delen waarover al een stemming had plaatsgevonden in de loop van het eerste en tweede trimester al wat vorming aangeboden in verschillende bisdommen en in de Guimardstraat te Brussel. Voor wie die sessies gemist had en wie

Jeroen Léaerts van Procura gaf de vorming over de nieuwe vzw-wetgeving

de allerlaatste regelgeving graag helder toegelicht kreeg, vond er een vormingssessie plaats op 2 april 2019 in het Diocesaan Pastoraal Centrum te Mechelen. De deelnemende bestuurders en leidinggevendenden kregen een overzicht van de verschillende vernieuwingen in het kader van de vzw-wetgeving, algemene wijzigingen inzake samenstelling en notulen van de raad van bestuur, wijzigingen op het vlak van insolventie en winstoogmerk, wijzigingen in het kader van aansprakelijkheid van bestuurders en fusies van vzw's, en tenslotte aandachtspunten voor besturen in het licht van de vernieuwde vzw-wetgeving.

Nog te verwachten

Informatiesessie over de scholengemeenschappen vanaf 2020

Ter vervanging van de 'BOS-vorming over Organisatiecultuur' vindt op **donderdag 23 mei 2019** in het DPC te Mechelen een infosessie plaats over *de scholengemeenschappen vanaf 2020, met specifieke aandacht voor de rechten van gesubsidieerd personeel bij vernieuwde samenstelling van de scholengemeenschap, in combinatie met een eventuele fusie van vzw's*. In de nieuwsbrief van Katholiek Onderwijs Vlaanderen van 28 maart 2019 stond er een link naar de inschrijvingsmodule bij www.nascholing.be. We durven rekenen op een grote belangstelling. Wie over die nieuwe scholengemeenschap nog niet nagedacht heeft, zou dat wel in de loop van de volgende maanden moeten doen. Tegen 30 november 2019 moeten immers de aanvragen voor de nieuwe samenstelling van de scholengemeenschappen basis- en secundair onderwijs ingediend worden bij de Diocesane Plannings- en Coördinatiecommissie (DPCC) van het aartsbisdom Mechelen-Brussel.

Diocesane jaarvergadering voor schoolbestuurders – 16 september 2019

Vorig jaar had het nieuw samengestelde Comité Besturen (Cobes) de jaarvergadering gepland in september in plaats van juni. Dat bleek een goed idee. Daarom beslisten het Cobes en het Vicariaat Onderwijs opnieuw voor de eerste schoolmaand te opteren. De jaarvergadering vindt plaats op **maandag 16 september 2019 vanaf 19u** in het Diocesaan Pastoraal Centrum te Mechelen (onthaal vanaf 18.30u). We hebben al een save the date verstuurd. De uitnodiging met agenda en inschrijvingsmodule volgt nog, maar we lichten hierbij al een tip van de agendasluer op:

- Onderwijsactualiteit door Lieven Boeve;
- Modernisering secundair onderwijs: de overgang van de eerste naar de tweede graad en de langetermijnvisie naar de derde graad;
- Stand van zaken nieuwe scholengemeenschappen en Onderwijsregio's;

- Vormingsaanbod voor schoolbestuurders en leidinggevendenden in het schooljaar 2019-2020.

Na afloop is er kans tot ontmoeting met een glaasje. We hopen op een goede opkomst.

Brussel, ook binnen Katholiek Onderwijs Vlaanderen een buitenbeentje

Brussel is op allerlei vlakken een buitenbeentje. De hoofdstad van België, Vlaanderen en Europa speelt niet alleen in politiek opzicht een bijzondere en unieke rol, ook op onderwijsgebied vraagt het Brussels Hoofdstedelijk Gewest een speciale aanpak. Het Nederlandstalig onderwijs maakt er ongeveer 20% van het onderwijsaanbod uit en wordt be-

volkt door overwegend anderstalige en taalgemengde kinderen en jongeren. De Nederlandstaligen zijn er in de loop van de voorbije decennia een minderheidsgroep geworden.

*Het katholiek onderwijs heeft zich al bijna een halve eeuw extra voor de Brusselse problematiek en uitdagingen ingespannen en voegt daar nu nog een inspanning aan toe. Begin december 2018 installeerde Katholiek Onderwijs Vlaanderen een aparte **Adviesraad Brussel**. Die heeft als doel niveauoverstijgend de belangen van de katholieke scholen in de hoofdstad te behartigen en in te spelen op de uitdagingen die het Nederlandstalig onderwijs in deze smeltkroes van talen, culturen, religies en andere levensbeschouwingen dient aan te gaan.*

Het werk van vzw Katholieke Opvoeding en Cultuur Brussel

Katholieke Opvoeding en Cultuur Brussel

De gevolgen van de herinvoering van 'de vrijheid van het gezinshoofd'

Het Nederlandstalig katholiek onderwijs in Brussel kan al bijna vijftig jaar rekenen op bijzondere aandacht. Die halve eeuw extra aandacht is te danken aan de werking van de vzw Katholieke Opvoeding en Cultuur Brussel (KOCB). Die vereniging is op 1 maart 1972 opgericht om de belangen van zowel de Brusselse vrije kinderdagverblijven als de katholieke scholen te behartigen. De toekomst van het Vlaams onderwijs werd in die tijd immers bedreigd door de gevolgen van de herinvoering van de zogenaamde 'vrijheid van het gezinshoofd' in 1971. Die regeling gaf ouders - binnen de grenzen van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest – de keuzevrijheid om hun kinderen aan ofwel een Franstalige ofwel een Nederlandstalige school toe te vertrouwen. In die jaren waren veel Vlaamse ouders geneigd hun kinderen in het Franstalige stelsel in te schrijven. Ze vonden in Brussel vaak geen Nederlandstalig kinderdagverblijf en kozen dan noodgedwongen voor een Franstalige crèche en, vervolgens, voor een Franstalige kleuterschool. De verfransing begon zo al in de wieg. De vrees was gegrond dat die vrije keuze de doodsteek voor de Vlaamse scholen zou betekenen. Gelukkig konden de Vlamingen, als com-

pensatie voor die voor de Nederlandstaligen ongunstige maatregel, een niet gering bud-

Het Heilig-Hartcollege in Ganshoren, waar de vzw KOCB sedert 2005 gevestigd is.

get opeisen om een groot netwerk van Vlaamse 'peutertuinen' op te richten en op die manier een voedingsbodem en toekomst te creëren voor de Nederlandstalige scholen. Dat zogenaamde 'peuterplan' vroeg veel overleg, coördinatie en krachtenbundeling. Zowel het voormalige Vlaams Secretariaat van het Katholiek Onderwijs als de onderwijsvakbonden, ouderverenigingen en andere sympathisanten waren erbij betrokken en zetten er hun schouders onder. Om die ondersteuning toekomstbestendig te maken, richtten ze toen samen de vzw KOCB op. Met bescheiden middelen slaagde die vereniging erin om onder andere tientallen schoolbesturen en parochies ertoe te bewegen voorschoolse instellingen op te richten. Na jaren van dalende leerlingcijfers in het basis- en

secundair onderwijs begonnen de inspanningen aan de basis eindelijk vruchten af te werpen.

Kentering en gestage groei van het Nederlandstalig onderwijs

Tegelijkertijd begon zich een ander fenomeen voor te doen. In de jaren zeventig en tachtig waren de Nederlandstalige scholen in Brussel hoofdzakelijk bevolkt door kinderen van homogeen Nederlandstalige gezinnen. Toch begon, dankzij de kwaliteit die het Vlaams onderwijs bood en de grote aandacht voor een goede taalverwerving van de tweede taal Frans, dat onderwijs steeds meer aantrekkingskracht uit te oefenen op taalgemengde, Franstalige en anderstalige gezinnen. Het betekende een kentering van formaat. Diezelfde 'vrijheid van het gezinshoofd inzake keuze van de onderwijstaal' begon nu in de andere richting te spelen. Er waren amper nog Nederlandstalige ouders die voor het Franstalig onderwijs kozen, maar des te meer anderstalige ouders die het belang van een goede meertaligheid voor de toekomst van hun kinderen inzagen en bewust voor het Nederlandstalig onderwijs opteerden.

Het resultaat kennen we: vanaf de jaren negentig gaat de curve van de aangroei in het Nederlandstalig basisonderwijs in Brussel pijlsnel omhoog. Intussen is de groei al jaren ook merkbaar in het secundair onderwijs, dat tot de eeuwwisseling leerlingen verloor. In de jaren tachtig en negentig van vorige eeuw daalde het aantal katholieke secundaire scholen in Brussel van 35 naar 15. Die neergang stopte gelukkig vanaf 2000 en sedertdien kennen we ook op dat niveau een voortdurende stijging. Al vele jaren dienen de verschillende overheden capaciteitsproblemen op te lossen, want bijna alle scholen barsten uit hun voegen. Dat is ook het geval in het Franstalig onderwijs, waardoor we niet kunnen zeggen dat het marktaandeel van het Nederlandstalig onderwijs sterk verbeterd is. Het blijft op ongeveer 20%. De laatste jaren is er tegen een hoog tempo capaciteit bij gecreëerd, maar in een dichtbevolkte stad als Brussel is het niet zo evident veel bijkomende en betaalbare ruimte te vinden om nieuwe scholen in te planten.

Aandacht voor kwaliteit

Nadat het probleem van kwantitatieve achteruitgang opgelost was, legde de vzw KOCB zich steeds meer toe op de ondersteuning van de kwaliteit van het katholiek Nederlandstalig onderwijs. De schoolpopulatie is zo sterk gewijzigd dat leraren en directeurs voor zware uitdagingen staan: hoe moet worden omgegaan met kinderen voor wie de schooltaal Nederlands pas de derde of vierde taal is, die ze bovendien in de omgeving van de school zelden horen, kinderen uit sociaal achtergestelde gezinnen, in kansarmoede, met een andere geloofsovertuiging, met ouders die in hun communicatie met de school gehandicapt zijn omdat ze geen Nederlands begrijpen of spreken? Brussel is een laborato-

Brussel is een laboratorium voor onderwijsinnovatie geworden

De schoolcampus in Scheut, waar de vzw KOCB gehuisvest was van in de jaren 1990 tot in 2005

rium voor onderwijsinnovatie geworden. Er is de laatste jaren veel geïnvesteerd in methodes en materialen voor taalverwerving in een multiculturele context, in vorming voor leraren, in verbetering en uitbreiding van de schoolinfrastructuur, in allerlei projecten om het hoofd te bieden aan de vele uitdagingen en problemen. Specifiek voor Brussel is ook dat er naast de federale en Vlaamse overheden nog andere instanties zijn die een impact hebben op het onderwijsbeleid: de Vlaamse Gemeenschapscommissie (VGC), die het onderwijsbeleid mee kan sturen met subsidies en met een sterk uitgebouwd Onderwijscentrum Brussel voor de nascholing en begeleiding van leraren. Ook het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is een partner voor de capaciteitsproblematiek en voor specifieke regelgeving; die is voor de Brusselse scholen anders dan in Vlaanderen, bijvoorbeeld inzake energieprestatiecertificaten, afvalbehandeling, ruimtelijke ordening...

Krachtenbundeling binnen het katholiek onderwijs

De vzw KOCB wordt voor haar werking als 'hoofdstedelijke vereniging voor het onderwijs' gesubsidieerd door de VGC en door Actiris (via Gesco-personeel) en heeft steeds goed samengewerkt met het Vicariaat Onderwijs Mechelen-Brussel, de netwerkorganisatie Katholiek Onderwijs Vlaanderen en het Vlaams Welzijnsverbond (voor de welzijnsdossiers). Niettemin bleef KOCB altijd een buitenbeentje als autonome vzw ter ondersteuning en coördinatie van het 'katholiek opvoedingswezen'. In geen enkele andere

stad is zo'n organisatie werkzaam. De vzw blijft kwetsbaar door haar afhankelijkheid van overheidssubsidies en is door haar heel kleine personeelsbezetting – een opdrachthouder, een administratief medewerker en een klusjesman – beperkt in haar ondersteuningsmogelijkheden. Mede om die reden was het tijd om versterking te zoeken door krachtenbundeling met het Vicariaat Onderwijs en Katholiek Onderwijs Vlaanderen. In de Guimardstraat beseffen de verantwoordelijken ook hoe belangrijk het katholiek onderwijs in Brussel is en willen ze de belangenbehartiging ervan veilig stellen.

Adviesraad Brussel

Na een paar jaar voorbereiding met een werkgroep besliste Katholiek Onderwijs Vlaanderen een Adviesraad Brussel op te richten, naast de niveaugebonden adviesraden. Die Adviesraad Brussel werd samengesteld uit vertegenwoordigers van directeurs en schoolbesturen van het basis-, secundair, volwassenen- en hoger onderwijs, het deeltijds kunstonderwijs, het vrij CLB Pieter Breughel, de Vlaamse Confederatie van Ouders en ouderverenigingen (VCOV) en het Vicariaat Onderwijs Mechelen-Brussel. De Adviesraad adviseert de raad van bestuur van Katholiek Onderwijs Vlaanderen over het beleid en de standpuntbepaling van het katholiek onderwijs, met een bijzondere focus op of zorg voor Brussel.

In de nota die ten behoeve van de Adviesraad is uitgewerkt, krijgt die groep een stevig mandaat om thema's te behandelen zoals:

Nieuwe en vernieuwde infrastructuur voor de Lutgardisschool Etterbeek, voor het kinderdagverblijf De Kollebloem en voor een Initiatief Buitenschoolse Opvang Stroomopwaarts

In de nota die ten behoeve van de Adviesraad is uitgewerkt, krijgt die groep een stevig mandaat om thema's te behandelen zoals:

- aanbod en programmatie met inbegrip van een globaal structuurplan voor alle niveaus en types;
- initiatieven met betrekking tot capaciteit en verdeling van capaciteitsmiddelen binnen het onderwijsnet;
- curriculum met focus op taal en taalbeleid, omgaan met polarisatie en radicalisering;
- netoverschrijdende CLB-werking;
- opstelling ten aanzien van de VGC, het Onderwijscentrum Brussel en welzijnsorganisaties;
- omgaan met (kans)armoede, schooluitval, spijbelen;
- schoolloopbaanbegeleiding, met bijzondere aandacht voor de overgang tussen de niveaus.

De Adviesraad krijgt ook een rol in de procedure van de Diocesane Plannings- en Coördinatiecommissie, als het dossiers van scholen betreft die zich in Brussel bevinden of die Brussel aanbelangen.

De Adviesraad adviseert de raad van bestuur van Katholiek Onderwijs Vlaanderen over het beleid en de standpuntbepaling van het katholiek onderwijs, met een bijzondere focus op of zorg voor Brussel.

Omkadering

Voor de dagelijkse werking staan **Chris Wyns**, stafmedewerker bij Katholiek Onderwijs Vlaanderen, en **Christel Herbosch**, opdrachthouder KOCB, in. Daarnaast blijft een Brusselteam van de pedagogische begeleidingsdienst de ondersteuning van de Brusselse scholen verzorgen en specifieke deskundigheid over Brusselse thema's ontwikkelen.

Werking Adviesraad

De Adviesraad kwam dit schooljaar al twee keer samen: op 13 december 2018 en 7 februari 2019. Zijn eerste taak was de ontwerpnota 'Toekomstige aanpak van het katholiek onderwijs in Brussel' verder te verfijnen. Dit zijn de **uitdagingen**:

- katholieke identiteit en de verbondenheid met ons opvoedingsproject;
- capaciteit en diversiteit door de enorme aangroei van de bevolking;
- kwaliteit en kwaliteitsbevorderend beleid;
- marktaandeel en de rol die wij willen spelen met ons onderwijs in het Brusselse landschap;
- het groeiende lerarentekort in de Brusselse scholen en het grote verloop van het personeel.

Om die uitdagingen te kunnen aangaan, dienen de onderwijsverstrekkers op een aantal vlakken **initiatief** te nemen zoals:

- de verbondenheid met elkaar en met het opvoedingsproject versterken;
- doelgericht en effectief inspelen op de Brusselse context op het gebied van leerlingen: anderstaligheid, SES (sociaal-economische kenmerken), attestering, ongekwalificeerde uitstroom, spijbelen, kleuterparticipatie, ouderbetrokkenheid, definitieve uitsluitingen van leerlingen ...;
- de leraar gericht ondersteunen rekening houdend met de Brusselse context en input, met bijzondere aandacht voor de ondersteuning en begeleiding van de startende leraar;
- het beleidsvoerend vermogen van de Brusselse directies versterken;
- de bestuurlijke optimalisering op een efficiënte wijze organiseren;
- de cohesie tussen de spelers in onze netwerkvereniging bevorderen;
- het netwerk van de Brusselse katholieke scholen en schoolbesturen verstevigen;
- de bestaande contacten met de Brusselse beleidsmakers onderhouden en verder uitbouwen en zo meer impact proberen uit te oefenen;

- adequaat inspelen op de Brusselse context op het gebied van kinderopvang, zorg, werk ...;
- werken aan het macrobeleid;
- het aanbod afstemmen op de noodzakelijke capaciteit, diversiteit en context door de opmaak van een globaal structuurplan voor Brussel.

Een deel van de leden van de Algemene Vergadering van vzw KOCB

Verhouding met KOCB

In de nota wordt voorts de verhouding met de vzw KOCB beschreven. Aangezien het merendeel van de thema's die de raad van bestuur van KOCB pleegt te behandelen nu door de Adviesraad overgenomen wordt, dringt een herformulering van de opdracht van KOCB zich op. Het bestuur van KOCB zal zich voortaan vooral concentreren op de opdrachten die het, in ruil voor subsidies, voor de VGC dient uit te voeren en op de aspecten van de werking die niet behartigd worden door de Adviesraad. De raad van bestuur

zal worden gereduceerd en de statuten zullen worden aangepast. Als voorzitter van KOCB zal **Guido François**, directeur Dienst Schoolorganisatie van het Vicariaat Onderwijs Mechelen-Brussel, de schakel zijn tussen de Adviesraad Brussel, het Vicariaat en KOCB.

Een Brussels memorandum

Tijdens de twee voorbije vergaderingen van de Adviesraad ging de meeste tijd naar een specifiek memorandum dat het katholiek onderwijs van Brussel zal bezorgen aan zowel de nieuwe Vlaamse en federale regeringen, de Vlaamse Gemeenschapscommissie als de regering van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Het wordt een aanvulling op het memorandum van Katholiek Onderwijs Vlaanderen en bevat een reeks specifiek Brusselse knelpunten.

In de inleiding stelt het memorandum dat het Nederlandstalig onderwijs in het komende decennium voor een complexe en uitdagende opdracht staat: de instroom wordt steeds diverser en van de uitstromende leerling wordt een steeds groter aanpassingsvermogen verwacht. In die superdiverse context is een Brusselse school per definitie een brede school, waar heel wat kansarme ouders hun hoop op stellen. Door de veelheid van overheden die allemaal hun eigen verwachtingen hebben van het onderwijs ervaren de scholen een grote planlast en een gebrek aan transparantie in de regelgeving. Het memorandum pleit dan ook voor maximale transparantie en duidelijkheid en voor rust.

Vervolgens vermeldt het memorandum acht thema's:

- 1 **Zorg voor voldoende financiële middelen inzake gelijke kansen.** 29% van de kinderen groeit op in armoede tegenover gemiddeld 8% in Vlaanderen.
- 2 **Neem structurele maatregelen om het lerarentekort aan te pakken.** De toegenomen capaciteit vereist steeds meer leraren, maar voor de lerarenopleidingen melden zich steeds minder kandidaten. Veel Brusselse scholen vinden geen vervangers meer en moeten zich behelpen met personeelsleden die niet het juiste diploma hebben.

Veel Brusselse scholen vinden geen vervangers meer en moeten zich behelpen met personeelsleden die niet het juiste diploma hebben en onvoorbereid voor zeer complexe situaties komen te staan.

ben en onvoorbereid voor zeer complexe situaties komen te staan. Veel jonge leraren haken snel af. De situatie is onhoudbaar en legt een zware hypotheek op de kwaliteit van het onderwijs en de toekomst van duizenden jongeren. Daarom vraagt de Adviesraad acties om Brusselse jongeren te laten doorstromen naar de lerarenopleiding, extra omkadering voor de begeleiding van beginnende leraren, betaalbare huisvesting en incentives om wonen in Brussel interessant te maken.

3 **Infrastructuur en middelen.** Heel wat schoolgebouwen zijn aan vernieuwing toe. Er zijn dringend nieuwe en betaalbare bouwgronden nodig, want bouwen is in Brussel beduidend duurder dan in Vlaanderen. Bovendien werken gemeentebesturen niet altijd mee om de nodige vergunningen af te leveren voor Vlaamse scholen. Vandaar het pleidooi voor een bijzonder plan voor Brusselse schoolinfrastructuur, met een inhaalbeweging en projectmatige ondersteuning door de VGC. Voorts het wegwerken van financiële en administratieve drempels voor noodzakelijke capaciteitsuitbreiding.

Van de gewestelijke administratie wordt een actieve medewerking en een bemiddelende rol verwacht bij het zoeken van geschikte terreinen en gebouwen.

4 **Taalachterstand wegwerken.** Het Nederlands neemt geen dominante positie in het sociale weefsel en in het straatbeeld in en blijft voor vele lerenden in vele gevallen een artificiële schooltaal. Daarom pleit de Adviesraad voor onderzoek naar de impact van een dominante en superdiverse omgeving op de kennis en het gebruik van het Nederlands door Brusselse anderstalige leerlingen en voor maatregelen om de taalachterstand weg te werken.

5 **Mobiliteit.** Scholen worstelen met de mobiliteit van hun leerlingen en hun personeel, maar ook van hun werklieden. De Adviesraad vraagt een gratis abonnement voor het openbaar vervoer voor alle leerlingen en studenten die recht hebben op een schooltoelage, gemakkelijke bereikbaarheid van de scholen door openbaar vervoer, een geüniformiseerd voordeeltarief voor parkeren ten behoeve van leraren, een verhoging van de fietsvergoeding en parkeergelegenheid voor professionele

werklui in de buurt van scholen.

6 **Ondersteuning tso en bso.** In Brussel kiest meer dan 60% van de leerlingen voor louter op doorstroming gericht aso. Het arbeidsgerichte bso, maar ook het tso, dat zowel arbeids- als doorstromingsgericht is, zijn ondergewaardeerd en ondervertegenwoordigd. Daarom vraagt de Adviesraad promotie van die onderwijsvormen en

Renovatie en capaciteitsuitbreiding van de Heilig-Hartschool in Jette in 2014

Afdeling schilderwerk en decoratie van het Sint-Guido-Instituut Anderlecht

schoolloopbaanbegeleiding die leidt naar een positieve keuze voor het nijverheids-technische en het beroepsgerichte, zowel wat doorstroming als arbeidsmarkt betreft. Idem dito voor het volwassenenonderwijs.

- 7 **De school ondersteunen.** Een structurele samenwerking tussen onderwijs en welzijn mogelijk maken, drempelverlagende projecten ondersteunen die ouderbetrokkenheid versterken, meer middelen voor de brede schoolwerking en een ruimere omkadering van het CLB.
- 8 **Buitenschoolse opvang.** Ondersteuning van initiatieven die voor een betaalbaar en kwaliteitsvol voor- en naschools toezicht zorgen en op dat vlak een structurele samenwerking tussen onderwijs en welzijn mogelijk maken.

Door bovenstaande verzuchtingen in een memorandum te gieten, heeft de nieuwe Adviesraad Brussel meteen kunnen aangeven waarop ze de volgende jaren wil inzetten. We durven erop te vertrouwen dat de leden voldoende terugkoppelen naar de achterban die hen gemandateerd heeft en dat de Adviesraad een krachtig instrument wordt om de belangen van het katholiek onderwijs in Brussel nog beter dan voorheen op een professionele wijze en met een groot engagement te behartigen.

Vieringen, conferenties, studiedagen...

Genereus ambitieus

Congres Katholiek Onderwijs Vlaanderen 22 januari 2019

Katholiek Onderwijs Vlaanderen bewees zijn ambitie door voor zijn Ledencongres op 22 januari 2019 de Antwerpse Elisabethzaal te huren. Er waren zo'n 1400 deelnemers, hoofdzakelijk directeurs en schoolbestuurders, naast tal van eigen personeelsleden en pedagogische begeleiders. Niet te veronachtzamen: er deden ook enkele tientallen leerlingen mee, en die brachten wel degelijk leven in de brouwerij. Ze hielpen de deelnemers ook in gedachten houden dat het voor hen is dat we het allemaal doen.

Genereus waren de organisatoren ook: we kregen niet alleen een lekkere lunch en receptie op het einde van de dag voorgeschoteld, maar ook tal van filmpjes, sofasprekken, sprekers en muzikale intermezzo's, waar vooral de leerlingen uit het buitengewoon onderwijs opvielen door hun aanstekelijk enthousiasme.

Wat bleef ons zoal bij van deze goedgevulde dag?

Wat bleef ons zoal bij van deze goedgevulde dag?

Ondertekening engagementsverklaring

De vroegere opdrachtsverklaring werd grondig herwerkt tot een nieuwe engagementsverklaring. De tekst zat in de documentatiemap voor elke deelnemer en stond ook afgedrukt op grote banners,

waarop iedereen zijn of haar handtekening kon achterlaten. Maar eerst werd hij, na toespraken door **Mia De Schamphelaere** (namens de besturen), **Els Claes** (namens de directeurs) en **kardinaal Jozef De Kesel** (namens de Kerk), plechtig ondertekend op het podium. In een filmpje spraken andere onderwijspartners hun reacties uit op de nieuwe tekst: Centra voor Leerlingenbegeleiding, Vlaamse Scholierenkoepel, de vakbonden COV

Presentatie van de ondertekende engagementsverklaring

en COC, de Vlaamse Confederatie van Ouders en Ouderverenigingen, minister Hilde Crevits en Lieven Boeve, directeur-generaal van Katholiek Onderwijs Vlaanderen. Voor de tekst, volg deze link: <https://pincette.vsko.be/meta/properties/dc-identifier/Sta-20190118-5>

In korte filmpjes getuigden leerlingen van verschillende leeftijden wat zij verstonden onder genereus en ambitieus (bovenste foto).

Sofagesprekken

Kurt Van Eeghem had als moderator de moeilijke taak om verschillende thema's te laten behandelen via sofagesprekken. Het zou ons te verleiden om die allemaal in het bestek van dit artikel aan bod te laten komen. We herinneren ons vooral enkele sterke momenten, zoals de getuigenis binnen het thema 'Ambitieuw onderwijs voor iedereen' van de 19-jarige **Fahrad Hamidi** uit Afghanistan (middelste foto), die in Sint-Agnes Borgerhout Onthaalonderwijs voor Anderstalige Nieuwkomers (OKAN) had gevolgd en die ons eerst zijn verhaal deed in het Farsi, en daarna doodleuk hetzelfde herhaalde in een meer dan behoorlijk Nederlands. Een mooi voorbeeld van integratie.

Binnen het thema 'Vorming, meer dan opleiding' ging er veel aandacht naar inspirerend burgerschap, werken aan gastvrijheid, vechten tegen onverschilligheid, verbinding maken, aandacht voor hoofd, hart en handen en voor verbeelding. Een niveaucoördinator van de pedagogische begeleiding basisonderwijs was erg gewonnen voor samenwerking tussen leraren, omdat ze het niet alleen kunnen. Het is geen schande toe te geven dat je het als leraar ook zelf niet altijd weet, maar dat je samen met de leerling wil zoeken naar de oplossing. Authenticiteit in de job is belangrijk en ook liefde, dat is: kinderen graag zien.

Een broodje en een aapje

Na een lange voormiddagsessie van drie uur, deed het deugd te kunnen genieten van een verzorgd broodjesbuffet en van de gratis toegang tot de zoo in een feestelijk decor van een kersvers sneeuwtapijt (foto links). Nooit gedacht dat ik een deelname aan een congres van het katholiek onderwijs zou associëren met slingerende apen, zwemmende pinguïns en lunchende giraffen. Een groot aantal deelnemers

pikte zo'n zoo-bezoekje mee, waarna er wellicht niet veel tijd meer over bleef om de stands van de gelegenhedenbeurs te bezoeken.

Carl Snoecx

Hoop doet leren - Toespraak Carl Snoecx

De namiddag werd sterk ingezet door de muzikale BuSO-leerlingen van Berkenbeek en door een krachtige, maar ook poëtische toespraak van **Carl Snoecx** over *'Hoop doet leren'*, waar hij een gelijknamig boekje over geschreven had, dat aan alle deelnemers werd uitgedeeld. "Wij, als onderwijsmensen, zijn door ons beroep en onze roeping, mensen van de hoop", zo stelde hij. Wij dragen de hoop niet voor onszelf, maar voor de kinderen en jongeren. Snoecx was ervan overtuigd dat je de hoop in een school kan onderwijzen en kan leren. "Ze manifesteert zich op elke speelplaats, in elke klas in elke school". Je herkent een school van de hoop aan verschillende dingen, zoals gastvrijheid, een voorafspiegeling van een duurzamer en rechtvaardiger wereld waar God van droomt, een plaats waar in ware evangelische betekenis mensen kwetsbaar en beloftevol zijn. "Een school van hoop is een genereuze school die leeft vanuit een reservoir van goedheid en vergeving, een school waar mensen opnieuw mogen en kunnen ademen. Het is een vrije school waar bestuurders, directeurs en leerlingen een vrijplaats vinden om hun meesterschap uit te oefenen in verbeelding, vastberadenheid en virtuositeit."

Het is mogelijk dat die hoop in een school ver weg is, maar dan nog mag men de moed niet verliezen. Snoecx illustreerde zijn stelling met een fragment uit de toegangspoort van het baptisterium van de Dom van Firenze: de hoop zit daar in een klein driehoekig doosje dat aan de mens lijkt te ontsnappen, tot die op het moment dat hij zijn armen naar de hoop uitstrekt, als bij wonder vleugels krijgt. Als je, zoals Paus Franciscus zegt, "de olie en het parfum van de hoop zaait, dan krijg je vleugels en zul je duizenden kinderen en jongeren opnieuw leren vliegen".

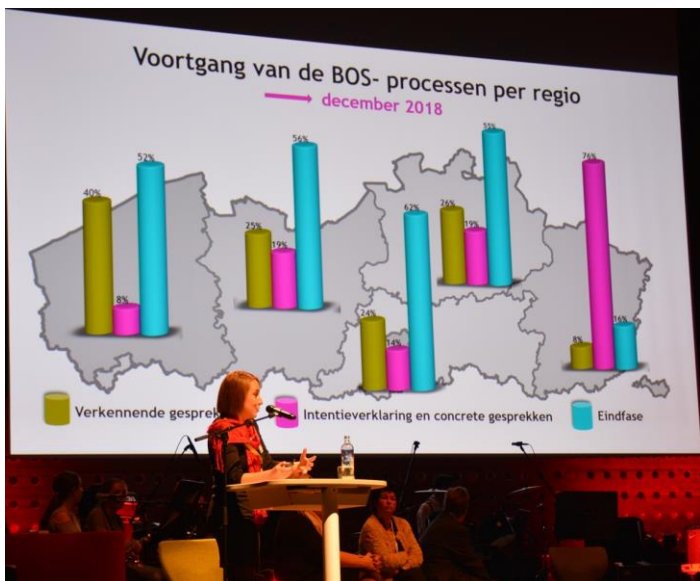
Kwaliteitsvol besturen in de praktijk

Daarna ging het ruim een uur over kwaliteitsvol besturen in de praktijk, met onder meer een getuigenis van een proces van Bestuurlijke Optimalisering en Schaalvergroting (BOS) in Mechelen, de aanpak van visie, missie en kernwaarden door de congregatie van de

Panelgesprek: vlnr Roger Haest, Dorien Baelden, Jan Vanhoof en moderator Kurt Van Eeghem

zusters van Vorselaar en de antwoorden van een aantal bestuurders over enkele stellingen over goed bestuur. Wat dat laatste thema betreft kregen **Dorien Baelden** van de Koning Boudewijnstichting en **Jan Vanhoof** van de Universiteit Antwerpen de kans om een nieuwe digitale tool voor te stellen waarmee non-profit-organisaties een zelfevaluatie kunnen uitvoeren. Een heel interessant instrument van de Koning Boudewijnstichting dat we aan alle schoolbesturen aanraden. Het komt, samen met het nieuwe charter goed bestuur, goed van pas om in het kader van een BOS-proces na te gaan of men als bestuur goed bezig is en waar nog verbeterkansen liggen.

Chris Vandervorst had de eer om de nieuwe editie van de Gids voor Besturen voor te stellen. **Isabelle Dobbelaere** overliep vervolgens via grafieken de monitoring van het BOS-proces in alle bisdommen. Zoals in het vorige nummer van VONDeLing al weergegeven, is dat proces in volle ontwikkeling en zijn er niet zoveel besturen die een afwachtende houding blijven aannemen. Er zijn in alle regio's al heel wat nieuwe schaalvergroete schoolbesturen ontstaan en het aartsbisdom blijft op dat vlak zeker niet achter.

Het aanbod van pedagogische begeleiding - Toespraak Machteld Verhelst

In een korte toespraak ging **Machteld Verhelst**, hoofd

Isabelle Dobbelaere bracht het BOS-proces over heel Vlaanderen in kaart.

Foto rechts: Machteld Verhelst

van de Pedagogische begeleidingsdienst, in op de ondersteuning en dienstverlening door Katholiek Onderwijs Vlaanderen. Die gebeurt vooral vanuit lerende netwerken, wat ook de insteek is van de geïntegreerde ondersteuning die de netwerkorganisatie wil bieden. Dat die hulp sterk gewaardeerd wordt, bleek uit de resultaten van een recente bevraging bij directeurs. De begeleiding gebeurt in de ontwikkeling en implementatie van leerplannen, ondersteuning rond didactiek, differentiatie, handelingsplanning en evaluatie, rond het thema zorgbreed en

kanzenrijk onderwijs, positief omgaan met diversiteit, wegwerken van barrières, verbindend schoolklimaat en gedragsproblemen. Deskundige hulp voor inclusief onderwijs wordt geboden door diversiteitsbegeleiders en taalbegeleiders zorgen mee voor krachtige taalleeromgevingen.

Het memorandum van het katholiek onderwijs en de slottoespraak

Chris Smits, secretaris-generaal van Katholiek Onderwijs Vlaanderen, lichtte het memorandum toe dat Katholiek Onderwijs Vlaanderen zal presenteren aan de nieuwe Vlaamse Regering. Zie <https://pincette.vsko.be/meta/properties/dc-identifier/Sta-20190117-33>).

In de nieuwsbrieven die elke donderdag verschijnen, wordt ingezoomd op de verschillende thema's. Het valt te betreuren dat de pers daar niet meer ruchtbaarheid aan heeft gegeven.

Het slotwoord was voor directeur-generaal **Lieven Boeve**. Zijn toespraak droeg de titel 'Gedreven, geprikkeld en gedragen' en valt volledig na te lezen op de website (<https://pincette.vsko.be/meta/properties/dc-identifier/Sta-20190121-6>) en in het voorwoord van het maartnummer van *In dialoog*, het tijdschrift van Katholiek Onderwijs Vlaanderen. Het was een goede, krachtige afsluiter van een geslaagd congres. De receptie bood de kans om te netwerken, want ook dat behoorde tot de doelstellingen.

Congres directies secundair onderwijs – Blankenberge 13-15 maart 2019

Het jaarlijkse congres voor directeurs secundair onderwijs van het aartsbisdom Mechelen-Brussel van 13 tot 15 maart 2019 zal wellicht herinnerd worden als het 'kardinaalscongres'. We mochten immers de huidige kardinaal verwelkomen als spreker en voorganger in de eucharistieviering, maar kregen tijdens het congres de melding binnen van het overlijden van kardinaal Godfried Danneels.

Voorts kregen de zowat 170 directeurs en pedagogisch begeleiders zoals altijd een reeks interessante referaten en werkwinkels voorgeschoteld, alsook lekkere maaltijden en ontspanningsactiviteiten.

Christen zijn in verander(en)de tijden

Na de verwelkoming door de nieuwe voorzitter van de Stuurgroep, **Maité Schiepers**, kreeg kardinaal **Jozef De Kesel**, tevens aartsbisschop van Mechelen-Brussel, de eer om de openingstoespraak te houden over 'Christen zijn in verander(en)de tijden'.

We zijn in het westen geëvolueerd van een zeer religieuze, in casu christelijke samenleving naar een gesecculariseerde samenleving, waar religie geen centrale plaats meer heeft, zo stak de kardinaal van wal. Terwijl de samenleving zich distantieert van de christelijke traditie, komt een andere grote religieuze traditie, de islam, het Westen binnen. Wat betekent dat voor een katholieke school en wat is de plaats van godsdienst in een seculiere maatschappij? Vroeger werden de ethische vragen allemaal bepaald en beantwoord door de religieuze overtuiging en denkkaders. Dat het christendom niet de culturele religie is gebleven is, ligt vooral aan de godsdienstoorlogen. Met het Verdrag van Münster in 1648 besliste men nooit meer te vechten omwille van de godsdienst. Iedereen was vrij zijn godsdienst te beleven, waardoor de centrale waarden niet meer geleverd werden door de religieuze overtuiging van de heersende vorst. De kardinaal vond dat hij dat moest aanvaarden. Religieuze culturen zijn in zijn ogen gevaarlijke culturen, in eerste instantie voor de minderheid. Seculiere regimes creëren een betere situatie dan vroeger. Dat betekent niet het einde van het geloof. De Kerk hoeft die machtspositie niet te hebben; die heeft al te vaak tot wantoestanden en misbruikschandalen geleid. Het christendom heeft niet meer het statuut van een culturele religie. De Kesel legde als historicus uit hoe het christendom ooit dat statuut verworven heeft en kwijtgespeeld is.

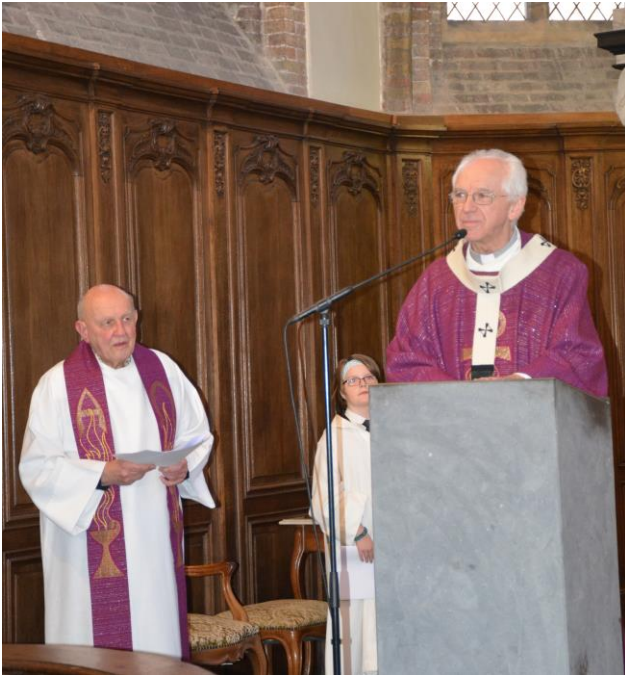
Er zijn mensen die overtuigd zijn van het einde van de religie, omdat het niet compatibel zou zijn met de moderne tijd. Zij vergeten dat de mens in zijn diepste wezen een religieus wezen is, dat altijd zinvragen zal blijven stellen. Een steeds groter wordende groep zegt dat religie mag blijven voortbestaan, maar dat die een zaak is van het individu en niet bijdraagt tot de opbouw van de samenleving. Dat gaat samen met de tendens om uiterlijke tekenen

Foto boven: Maité Schiepers
Foto midden: Kardinaal Jozef De Kesel

van geloof te verbieden. Als dat waar is, vervalt de zin van de katholieke school, want dan wordt ze maatschappelijk irrelevant.

Kardinaal De Kesel betuigde zijn grote eerbied voor de moderne cultuur, die hij prefereert boven de vroegere christelijke cultuur. We hebben immers een kader waarin het mogelijk is met elkaar te midden van alle diversiteit in vrede en eerbied samen te leven. Die moderne cultuur is niet zelf een levensbeschouwing, ze geeft geen zin aan ons handelen. Ze zegt dat we vrij zijn, en dat is een fundamentele waarde, maar ze creëert een lege ruimte. Vrijheid krijgt maar zin door de verantwoordelijkheid die je voor iemand opneemt. Jongeren zitten met fundamentele vragen over zingeving: wat moet ik met mijn leven doen? Het evangelie kan daar antwoorden bieden. Het roept op tot menselijkheid, broederlijkheid en rechtvaardigheid. Het onderwijs heeft daar een grote verantwoordelijkheid en een zinvolle opdracht om jonge mensen daarin te begeleiden. De katholieke school, die uiteraard dialoogschool dient te zijn, kan volgens de aartsbisschop echt een bijdrage leveren om te bouwen aan een rechtvaardige samenleving, met de schat van het evangelie als inspiratie.

In de korte vragenronde rees de vraag wat het verschil is met het gemeenschapsonderwijs, dat toch ook vanuit een (niet-religieuze traditie) dezelfde opdracht op zich neemt. Het antwoord was: Godzijdank. We hebben immers niet het monopolie als katholiek onderwijs. Anderen doen het ook vanuit hun overtuiging. Een andere directeur wou weten hoe de kardinaal tegenover het dragen van een hoofddoek stond. Hij verwees naar een gebruik dat hij zag tijdens een bezoek aan een Franstalige school in Schaarbeek: de moslimmeisjes hadden aan de ingang van de school een aparte ruimte waar ze hun hoofddoek konden opbergen en weer afhalen op het einde van de school-

Een gelegenhedskoor van directeurs en pedagogisch begeleiders luisterde de eucharistieviering op.

greep dat zulke regelingen afhankelijk zijn van school tot school, rekening houdend met gevoeligheden binnen de leerlingengroep en de noodzakelijke sereniteit op school.

Foto rechts: Jos Van Rompaey bracht een mooie tekst naar voren.

Eucharistie

Na een koffiepauze en een stevige wandeling tegen de wind in wachtten de kardinaal en de plaatselijke pastoor en misdienaar ons op voor een stemmige eucharistieviering in de kerk aan het station van Blanken-

berge. **Jos Van Rompaey** bracht de sfeer erin met een mooie tekst van Toon Tellegen over een 'vuurvliegje' dat plotseling uitging en niet meer

‘aanging’ en daardoor begon te twijfelen over zijn bestaansgrond. Op het einde van de mis kregen we de tekst mee als aandenken. Een gelegenheidskoor van directeurs luisterde de viering mooi op. In de teksten kwam de boodschap naar voren dat we niet alleen hoeven te geven maar ook af en toe aan onszelf moeten denken. Dat sloot aan bij het evangelie over het bezoek van Jezus aan de zussen Martha en Maria. Tijdens de rest van het congres was dat ook de rode draad: even stil blijven staan bij de inspiratie die ons aangereikt werd, ons laten verwennen (zoals Maria), en niet altijd in de weer zijn met onze drukke activiteiten van elke dag (zoals Martha). Wij kozen bijgevolg voor het ‘goede deel’ en genoten van het uitgebreide avondmaal en de gesprekken met onze tafelgenoten.

Foto boven: ontmoeting tijdens lekkere maaltijden

Foto midden: keynotespreker Koen Marichal

Foto onder: werkwinkel met Bert Smits

19 inzichten voor schoolleiderschap

Dag twee begon met een keynote door **Koen Marichal**, gebaseerd op zijn boek *‘De kleren van de schoolleider’*. Hij daagde de aanwezige directeurs uit eens na te denken welke aspecten van hun leiderschap zij zouden demonstreren als hen gevraagd wordt deel te nemen aan een auditie van één minuut om leider te kunnen worden. Wij kregen als hulp een doosje met 19 kaartjes, met telkens een eigenschap die schoolleiders kunnen hebben, of waarin ze graag gecoacht willen worden. De resultaten van ons denkwerk mochten we uitwisselen met onze buur. We pikken er enkele ‘inzichten’ uit: de kracht van vriendelijkheid, verbinding, maturiteit en deskundigheid, ruimte creëren om anderen te doen groeien, de kracht van teams, eigen kwetsbaarheid laten zien, zelfzorg... Tot slot vroeg Marichal ons om in een online poll aan te geven met welke twee items we aan de slag zouden willen gaan. Het beeld dat verscheen was heel gemengd: zowel persoonlijke, sociale als organisatorische concepten kwamen naar voren.

Na de koffiepauze konden we kiezen uit zes workshops waarin Koen Marichal en andere deskundigen dieper ingingen op het thema van goed leiderschap. Samen met een dertigtal directeurs volgde ik de workshop van **Bert Smits** van Schoolmakers over het belang van co-creatief leidinggeven. We focusten op hoe we complexe uitdagingen op school

kunnen aanpakken in overleg met het schoolteam en hoe we zelfsturing van het team kunnen versterken. We leerden eruit dat tijd de grootste vijand is. Het moet dikwijls te snel gaan, maar door vroeg in het proces tijd te investeren, win je tijd achteraf. Vaak pakken we de problemen pas aan wanneer het niet meer anders kan.

Foto onder: strand- en duinenwandeling met natuur-gids

Ontspanning en ontmoeting

De ontspanningsmogelijkheden in de namiddag waren een welkome afwisseling. Ik koos, samen met een tiental directeurs en begeleiders, voor een wandeling op het strand en in het natuurgebied De Fonteintjes, in de onmiddellijke omgeving van het congrescentrum Floreal. Alles zat mee: we hadden een prima gids (een oud-leraar wetenschappen) en na een regenachtige voormiddag brak de zon door en werd het, ondanks de harde wind, best aangenaam om van de natuur en elkaars gezelschap te genieten.

Een druk podium

Diezelfde avond na het avondmaal zette actrice **Tania Poppe** ons 'onder druk' in de gelijknamige monoloog, waarin ze ons een spiegel voorhield van de druk die de maatschappij ons oplegt om zoveel mogelijk te doen op één etmaal en dat van dag tot dag. Op de planken stond een volwassen adhd-er die haar best deed om zoveel mogelijk aan de eisen en verwachtingen van de maatschappij te voldoen, maar er uiteindelijk (letterlijk) bij neervalt. Een knappe, maar wellicht vermoeiende prestatie.

Actrice Tania Poppe: druk, druk, druk...

Het internet der dingen

De derde en laatste dag begon met een minuut stilte voor de daags voordien overleden kardinaal Godfried Danneels. Zijn overlijden was op donderdagmiddag snel bekend geraakt bij de congresgangers. Jürgen Mettepenningen kreeg, als medebioograaf van de kardinaal, de hele namiddag tal van oproepen van de pers om duiding te geven bij wat Danneels betekend heeft voor de Belgische en de wereldkerk.

Foto rechts: Hugo De Man

Daarna vertelde professor emeritus **Hugo De Man** ons boeiend over 'Leven met het Internet-der-dingen' en of dat 'een zegen of een vloek' is. Hij schetste de overgang van een technisch-gedreven maatschappij naar een maatschappij-gedreven technologie. We hebben op enkele decennia een spectaculaire evolutie meegemaakt na de uitvinding van de microprocessoren. De rekenkracht van onze computers is 10 miljoen keer

gestegen en de opslagcapaciteit 32 miljoen keer. We zijn altijd verbonden via het world-wide web. Een chip is meer dan een rekenorgaan. Er bestaan biosensoren die met levende cellen kunnen communiceren. Als we nu alle voorwerpen zouden uitrusten met zo'n multifunctionele chip, dan krijgen die een ander statuut. Een auto met sensoren

kan constant communiceren met de omgeving, met de verzekeringsmaatschappij, en kan ook ingrijpen op ons rijgedrag. Winkels hebben geen personeel meer nodig als alle barcodes van producten die we meenemen op afstand gescand kunnen worden en het verschuldigd bedrag automatisch van onze rekening gehaald kan worden.

Hoe zal die exponentiële vooruitgang van de techniek evolueren en welke gevaren houdt ze in? De big data die over de hele wereld verzameld worden, zijn gestockeerd in reusachtige data centers en dankzij de enorme rekenkracht van computers is niet alleen opslag maar ook analyse van die gegevens mogelijk. Dat lerend, denkend superbrein van artificiële intelligentie kan gezien worden als dienstverlener en/of als big brother. Computers kunnen geprogrammeerd worden met een algoritme dat leert in een bepaald domein en kunnen dus getraind worden zoals onze hersenen. Maar daarboven hebben we nog mensen nodig om te beoordelen of de computer nog juiste handelingen verricht.

Het aantal cognitieve jobs vermeerdert ten koste van de uitvoerende. Het internet der dingen heeft dus een grote invloed op de maatschappij. Naast onmiskenbaar positieve aspecten (betere gezondheidszorg en levensstijl, slimme mobiliteit, efficiëntere overheid en interessante leeromgevingen) ziet de spreker ook 'deficits', zoals data monopolisering (Google, Facebook), fake news, grotere ongelijkheid en polarisering, veiligheids- en privacyrisico's. In de tewerkstelling zullen we meer rekening moeten houden met de samenwerking tussen mens en robot, een stijgende, maar voortdurende veranderende, dienstensector. Het onderwijs kan het best investeren in verbeelding, creativiteit, ondernemerschap en teamwork. De mens zal altijd nog een belangrijke rol te vervullen

hebben bij het oplossen van ongestructureerde problemen, werken met nieuwe informatie en het uitvoeren van niet routineus fysiek werk of taken die een persoonlijk contact of teamwork vereisen. Er is een enorme rol weggelegd voor het tso. We hebben vakmanschap nodig en permanente opleiding, ook voor jobs die vandaag nog niet bestaan. Tso en bso worden grondig onderschat, zeker door ouders. Er zijn geïntegreerde STEM¹-opleidingen (I-STEM) nodig.

Professor De Man besloot zijn boeiend referaat als volgt:

- Onderwijs, opleiding voor creativiteit, flexibiliteit en levenslang leren is cruciaal voor het behoud van jobs, welvaart en sociale zekerheid; verandering is de enige constante;

¹ STEM staat voor Science, Technology, Engineering and Mathematics

- Er is nood aan technologische geletterdheid, ook voor menswetenschappers en politici en aan ethisch en maatschappelijk denken voor positieve wetenschappers;
- De focus moet liggen op waarden-gedreven innovatie (J. Eynikel);
- Jobs zullen niet verdwijnen maar zullen voortdurend veranderen. Digitaal mee zijn door permanente opleiding is voor het management en personeel een must.

Een cijferdans

John De Plecker

Foto onder: het publiek mocht groene of rode kaarten opsteken om te oordelen over tien stellingen

De op één na laatste spreker was **John De Plecker**, de laatste tien jaar hoofd van de afdeling Basisonderwijs en kunstonderwijs van het departement Onderwijs. Hij onderhield ons over 'De Staat van ons Onderwijs' aan de hand van data-analyse. Het onderwijsbeleid is voor een belangrijk deel gebaseerd op cijfergegevens en -analyses. De spreker schotelde ons de gewijzigde maatschappelijke realiteit voor in tien stellingen, waarbij we een rode of groene kaart konden opsteken naargelang we de stelling fout of correct vonden. Dat was verhelderend en soms ontvucherend. Zo leerden we dat het aantal leerlingen dat thuis geen Nederlands spreekt op acht jaar tijd bijna verdubbeld is, van 88000 naar 150000. Het aantal 15- tot 21-jarigen dat niet op de schoolbanken zit, maar ook niet werkt, is bij leerlingen van vreemde origine dubbel zo groot als bij autochtone leerlingen (24% tegenover 11%). Vlaanderen telt in vergelijking met de andere Europese landen ook veel zittenblijvers. Dat het de laatste jaren steeds moeilijker wordt om leraren te vinden kon iedereen beamen, maar slechts weinigen geloofden dat er een kentering op komst was. Die is er ook niet. De Plecker benadrukte dat dit een heel groot probleem is, zeker tegen de achtergrond van de groeiende capaciteitsproblemen door de steeds stijgende leerlingenaantallen, vooral in steden. Daar verwacht de overheid 25 tot 26% stijging. De lerarenopleidingen blijken de laatste jaren minder studenten aan te trekken, er is veel vroegtijdige uitval en het verloop van jonge leerkrachten is groot. Vele studenten in de lerarenopleidingen struikelen over de taalvaardigheidstoets. Een jammere vaststelling is ook dat vooral de 'disadvantaged schools' meer leraren hebben die niet over het juiste diploma of de nodige ervaring beschikken, terwijl zij juist de beste leraren zouden moeten hebben.

In de sector onderwijs moeten we niet vrezen dat er veel jobs zullen verdwijnen omwille van de automatisering; er zal integendeel nog een groter tekort aan leraren ontstaan omdat per honderd leraren die met pensioen gaan er maar tachtig klaar staan om de job over te nemen. Dat is één van de vele uitdagingen voor de toekomst, zo besloot De Plecker.

Wat hebben we geleerd?

Als voorzitter van de Stuurgroep blikte **Maité Schiepers** terug op wat zij van het congres geleerd had: we moeten ons perfectionisme loslaten en wat meer 'Maria' zijn, inzetten

op gastvrijheid en vriendelijkheid, loskomen van het infuus van de hiërarchie, creativiteit, verbeelding, levenslang leren en teamwerk naar voren schuiven, leraren en leidinggevenden koesteren, aan zelfzorg doen... Ze dankte de stuurgroepleden, de medewerkers aan de eucharistieviering, het koor, de logistiek ondersteuners, de fotograaf-verslaggever ... en kondigde de volgende editie aan op 11, 12 en 13 maart 2020 in Houfalize.

Ter afsluiting: van inspanning naar inspiratie

Jürgen Mettepenningen met het afsluitend woord

Het slotwoord was voor **Jürgen Mettepenningen**, bisschoppelijk afgevaardigde voor het onderwijs in het aartsbisdom Mechelen-Brussel. Hij verwees naar zijn laatste gesprekken met kardinaal Danneels, die zijn bekommernis voor de jeugd en zijn waardering voor het onderwijs uitsprak. Zijn meest succesvolle brochure van de uitgebreide reeks paas- en kerstbrochures, getiteld 'Jeugd: stroom en tegenstroom' ging speciaal over de jeugd. Zoals Jozef De Kesel vond Danneels het onderwijs ook heel belangrijk. De tijden zijn veranderd, zoals ook de positie van de Kerk, maar wat niet veranderd is, is dat wij zorg moeten dragen voor elkaar en voor onszelf. Soms moeten wij de rol van Martha op ons nemen, soms die van Maria. Het congres belichtte beide kanten en zorgde ook voor ontmoeting en betrokkenheid op elkaar. We behoren allemaal tot de familie van het katholiek onderwijs. De netwerkorganisatie werd ooit opgericht vanuit drie pijlers: verbinden, ondersteunen en belangen behartigen. Binnen twee maanden vindt een kerntakendebat plaats waarbij de raad van bestuur van Katholiek Onderwijs Vlaanderen zal nadenken over waar de netwerkorganisatie prioritair op in dient te zetten. Het is afwachten wat de verkiezingen op 26 mei 2019 gaan brengen en welke visie en plannen over onderwijs in een nieuw regeerakkoord zullen staan. Als katholiek onderwijs zouden wij twee troeven moeten kunnen uitspelen, vond Mettepenningen: de kwaliteit van de vorming van onze jongeren en onze onderlinge verbondenheid. Politiek snijdt immers niet in wat een draagvlak heeft.

Onze eerste plaats van inzet is onze eigen school en scholengemeenschap. In het veranderingsproces dat ook het onderwijs meemaakt, wordt er veel van ons gevraagd, maar het is goed dat we hier echt voelen dat niemand er alleen voor staat. De paradox is dat we naast de leidinggevende activiteiten (Martha) ook de Maria in ons moeten verzorgen. De traditie helpt ons daarbij: de familiegeest, de inspiratie, vertaald naar de Katholieke dialoogschool. De bisschoppelijk afgevaardigde beloofde de scholen zo concreet mogelijk te ondersteunen vanuit het Vicariaat Onderwijs. Er komt een extra identiteitsbegeleider met middelen van het aartsbisdom. In het najaar wordt er een halve inspiratiedag georganiseerd die heel praktijkgericht zal zijn.

Die inspiratie hangt niet alleen vast aan het vak Rooms-Katholieke godsdienst, maar kan ook niet zonder. Er is recent een nieuw leerplan voorgesteld, waarvan het meest vernieuwende is dat we maar slagen als de elementen in verband worden gebracht met elkaar: context, de identiteit van de leerling en de christelijke traditie. De leraar moet er mee aan de slag. Ook voor r.-k. godsdienst zijn er meer vacatures dan kandidaten. Van daar de oproep om de inspectie op de hoogte te brengen als er lege plaatsen zijn.

Mettepenningen besloot met zijn oprechte waardering uit te spreken voor de organisatoren en voor de inzet van alle directeurs. Zij nemen een sleutelpositie in en hun rol is cruciaal als baken voor hun personeel.

Na een laatste samenzijn rond een broodjeslunch, konden we met een goed gevoel de kust vaarwel zeggen en huiswaarts treinen.

**De ‘Dag van de godsdienst’ op 22 maart 2019’
een inspirerende studiedag met een zill-veren randje ...**

De ‘Dag van de godsdienst’ was dit jaar aan zijn derde editie toe met 218 ingeschrevenen. Het was opnieuw een bijzondere dag, met sterke werkwinkels, enthousiaste werkwinkelleiders en deelnemers met veel ‘goesting’. Heel wat leerkrachten gaven aan er dit jaar bij te willen zijn, omdat hun collega’s vorig jaar zo enthousiast terug op school gekomen waren. Anderen waren er voor de derde keer bij ‘...want, dat

laat ik me niet afnemen’, klonk het in de wandelgangen.

Het lesgeven evolueert de laatste jaren razendsnel. Met de komst van ZILL (Zin in leren!/Zin in leven!, het nieuwe leerplan van het katholiek basisonderwijs) worden leerkrachten nog meer uitgedaagd om in te zetten op de totaalontwikkeling van elk kind, dus ook op levensbeschouwelijk vlak. Op deze ‘Dag van de godsdienst’ kregen leerkrachten en directies de kans om nog diepgaander kennis te maken met hoe je op een hedendaagse manier godsdienst kunt geven. Heel wat werkwinkelleiders sleepten die ochtend behoorlijk veel materiaal aan om hun sessie te stoffe-

Grote belangstelling voor de Dag van de godsdienst. Bovenaan: inleiding in de aula door Jürgen Mettenpenningen.

ren met praktijkvoorbeelden voor de klas, maar ook om de deelnemers zelf te laten ervaren hoe materialen ingezet kunnen worden voor het creëren van een krachtige leeromgeving.

Een greep uit het aanbod van dit jaar:

Andere foto’s: een impressie van enkele werkwinkels

- Hoe staat in het nieuwe ZILL-leerplan van het Katholiek Onderwijs het ontwikkelveld r.-k. godsdienst in verbinding met het ontwikkelveld ‘Ontwikkeling van een innerlijk kompas’ en met de andere ontwikkelvelden?
- Hoe een zill-krachtige leeromgeving uitbouwen voor r.-k. godsdienst?
- Wat met moslims en anders-/niet-gelovigen in een katholieke (dialoog)school?
- Waarom en hoe filosoferen met kinderen in het kader van hun levensbeschouwelijke en religieuze groei?
- Hoe spreken over God in relatie met ervaringen en belevingen van kinderen?

- Hoe vanuit het Zill-leerplan een Bijbelverhaal uitwerken als onderwijsarrangement?

Verder werden er impulsen aangereikt om kinderen op een veelzijdige manier kennis te laten maken met Bijbelverhalen via Godly-Play of diorama (kijkkastje). Deelnemers konden zich inleven in de personages van een Bijbelverhaal via de methodiek van de geweldloze en verbindende communicatie, zodat kinderen een taal leren om over hun eigen gevoelens en behoeften te communiceren en empathisch te leren luisteren naar anderen.

Andere leerkrachten kregen de kans om te ontdekken hoe de leerinhouden r.-k. godsdienst met het lichaam doorleefd kunnen worden via yoga in de godsdienstles.

Met een massa aan materialen zochten deelnemers dan weer hoe een kijktafel geloofscommunicatie kan zijn zonder woorden.

Dat paasverhalen ons vertellen over mensen die op zoek gaan naar wat nu levengedend kan zijn, werd zeker ook gemaakt. Een werkwinkel die daarbij aansloot, reikte methodieken aan om met kinderen te werken rond rouw en verlies. In een andere werkwinkel ontdekten de deelnemers dat er in een kinderleven zoveel momenten zijn die om aandacht vragen, om zegen en verzoening, om betekenis in woord, gebaar en symbool. Samen ging men creatief zelf rituelen creëren.

Toen de deelnemers om 15.30 uur huiswaarts trokken, scheen de lentezon niet enkel zichtbaar over de straten rondom het Pastoraal Centrum van Mechelen, maar ook in het hart van velen.

Agnes Vonckx (tekst en foto 2 en 3)

Nieuwe schoolinfrastructuur Sint-Augustinusschool Vorst opent nieuwe gebouwen

Foto onder: voorzitter Marcel Gevers hield de gelegenheidstoespraak in de nieuwe turnzaal van de Sint-Augustinusschool Vorst

Op 25 januari 2019 waren we uitgenodigd op de plechtige opening van nieuwe schoolgebouwen in de Sint-Augustinusschool te Vorst. De Brusselse school, in de schaduw van de kerk van Hoogetpunt 100 heeft vroeger al wat verbouwingen ondergaan, maar kon nu een ambitieuzer bouwprogramma realiseren dankzij het ter beschikking komen van een oude zaal, die helemaal afgebroken werd. In een dichtbevolkt gebied als het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

moeten scholen met capaciteitsproblemen (dat is voor elke Brusselse school zo) zulke opportuniteiten aangrijpen om te kunnen uitbreiden. Daarnaast is ook de financiering belangrijk. Daarvoor kon het schoolbestuur rekenen op capaciteitsmiddelen ter beschikking gesteld door Minister Guy Vanhengel en de Vlaamse Gemeenschapscommissie. Een deel van de nieuwe infrastructuur, een polyvalente ruimte naast de nieuwe turnzaal, moet de Vlaamse school delen met de aanpalende Franstalige school. Dat zoiets maar goed kan slagen als er een goede verstandhouding is tussen de

Nederlandstalige en de Franstalige directie spreekt vanzelf. Tijdens de toespraken zette de voorzitter van het schoolbestuur, Marcel Gevers, die goede verhouding nog eens in de verf. Nadat de plaatselijke pastor de kruisjes gezegend had en nadat het gebruikelijke lintje doorgeknipt was, begon de rondleiding in de nieuwe, aantrekkelijke lokalen. Een mede door leerlingen verzorgde receptie creëerde nog fijne netwerkmomenten. We mochten kennismaken met leden van het schoolbestuur, die heel veel tijd en energie hadden gestoken in het bouwavontuur.

Personalia

Krista Voet werd in de bloemetjes gezet tijdens de nieuwjaarsreceptie

Nieuwjaarsreceptie Vicariaat onderwijs

Op 10 januari 2019 bracht het Vicariaat Onderwijs al zijn medewerkers bij elkaar voor een nieuwjaarsreceptie, met toespraken van Jürgen Mettepenningen, bisschoppelijk afgevaardigde voor het onderwijs en Peter Op 't Eynde, regiodirecteur pedagogische begeleiding. Een gelegenheid om sommige medewerkers vaarwel te zeggen. Zo werd **Krista Voet** in de bloemetjes gezet. Zij was jarenlang hoofd van het secretariaat van het Vicariaat Onderwijs en werkt sedert september 2018 als directiesecretaresse van het Diocesaan Pastoraal centrum te Mechelen. Ze is dus noch uit het oog, noch uit het hart.

Op 6 juni 2019, van 16 tot 18 uur, nodigt het vicariaat alle medewerkers en oud-medewerkers opnieuw uit voor een ontmoetingsmoment in het Diocesaan Pastoraal Centrum te Mechelen.

Afscheid kardinaal Danneels

Wijlen kardinaal Danneels bij de voorstelling van zijn biografie in september 2015

Op 14 maart 2019 overleed in Mechelen kardinaal **Godfried Danneels** op 85-jarige leeftijd. Hij was aartsbisschop van 1979 tot 2010. Al die tijd was hij voorzitter van de bisschoppenconferentie, kanselier van de universiteiten van Leuven en Louvain-la-Neuve en nauw betrokken bij de benoemingen van Leuvense theologieprofessoren. Voor beide universiteiten vervulde hij overigens een belangrijke brugfunctie voor de relaties met de kerkelijke overheid in Rome. Voor ons Vicariaat Onderwijs had hij steeds grote belangstelling, met veel vertrouwen dat hij gaf aan de opeenvolgende vicarissen en grote waardering voor godsdienstinspecteurs, pedagogische begeleiders en leraren. Op verschillende congressen en colloquia was hij een gewaardeerde spreker. Met kardinaal Danneels nemen we afscheid van een monument in de kerkgeschiedenis van de afgelopen decennia. Onze bisschoppelijk afgevaardigde, Jürgen Mettepenningen, publiceerde in 2015 de biografie van de kardinaal (uitgeverij Polis), waarbij de boekvoorstelling Danneels' laatste publieke optreden bleek te zijn.

Paasboodschap

Als tochtgenoten onderweg brengen we jullie een vreugdevolle paasboodschap!

*Met Pasen staan we op,
volgen we een spoor van hoop,
groeien we door in een vermogen
van nieuw verzezen kracht,
eeuwige Kracht.*

*Met Pasen staan we op,
volgen we een spoor van geloof,
groeien we door in een vertrouwen
van diep verbonden licht,
eeuwig Licht.*

*Met Pasen staan we op,
volgen we een spoor van liefde,
groeien we door in een verlangen
van echt vreugdevol leven,
eeuwig Leven.*

Met Pasen staan we op!

Een mooie paastijd gewenst!

